

Отримано: 26 вересня 2023 р.

Прорецензовано: 15 жовтня 2023 р.

Прийнято до друку: 20 жовтня 2023 р.

e-mail: diana_kalishchuk@vnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1952-5176>

Researcher ID Web of Science: HLG-7138-2023

Scopus Author ID: 57221915948

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-19(87)-83-88

Калішчук Д. М. Професійна діяльність перекладача в умовах військового конфлікту та кризи: сучасні виклики та дилеми. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 19(87). С. 83–88.

УДК: 81'25-051"364"

Калішчук Діана Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ ТА КРИЗИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ДИЛЕМИ

Діяльність перекладача в умовах війни значно відрізняється від роботи в мирний час, оскільки умови праці суттєво впливають на процес прийняття рішень, вибір відповідних стратегій, а також через етичні міркування та/чи обмеження, з якими перекладачі вимушено стикаються під час виконання своїх професійних обов'язків. У сучасних дослідженнях все частіше підкреслюється зростання «видимості» перекладача на війні. Все більше науковців сходяться на думці, що етичний кодекс професійної діяльності перекладача, коли йдеться про роботу в зоні військового конфлікту, потребує перегляду і змін. Однією із гострих проблем є ставлення до перекладача з боку представників кожної із сторін конфлікту, недостатність довіри, що викликає етичний стрес та подекуди призводить до загрози для життя, оскільки ідентичність перекладача є невизначеною і тривожною. Національні чи етнічні характеристики часто слугують основними засобами ідентифікації перекладача як особистості і як професіонала. Професійний рівень перекладачів на війні (переважно йдеться про найнятих місцевих жителів) часто є причиною непорозуміння та серйозних етичних проблем, пов'язаних з адекватністю, точністю та повнотою перекладу. Перекладачі мають певну свободу вибору що і як перекладати, тому вони можуть мати значний вплив на розгортання та контруювання нарративу війни, часто непомітно для інших учасників. Сучасні дослідники наголошують на тому, що в умовах збройного конфлікту такі основоположні пункти етичних кодексів як нейтральність та неупередженість майже повністю нівелюються. Перекладачі на війні – не просто мовні посередники, а безпосередні учасники конфлікту. Невідповідності між базовими принципами професійної етики та реальними умовами праці перекладачів в зоні збройного конфлікту вимагають ретельного аналізу з подальшим вдосконаленням існуючих етичних кодексів, внесенням відповідних змін з посиленням принципу відповідальності, окресленням меж повноважень перекладача, та включенням чітких правил і врегулювань.

Ключові слова: етичний кодекс професійної діяльності перекладача, роль перекладача в зоні військового конфлікту, нейтральність, неупередженість, точність та повнота перекладу, відповідальність.

Diana Kalishchuk,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Lesia Ukrainka Volyn National University

PROFESSIONAL ACTIVITY OF TRANSLATORS / INTERPRETERS IN MILITARY CONFLICT AND CRISIS: MODERN CHALLENGES AND DILEMMAS

The professional activity of translators/interpreters at war differs greatly from their activity in civil life, as working conditions significantly influence the process of decision-making and choice of appropriate strategies; as well as due to ethical considerations and/or restrictions that translators/interpreters have to face while fulfilling their professional duties. In modern studies, the increase of translators/interpreters' "visibility" at war is emphasized more and more often. Many scholars agree that ethical codes of professional conduct of translators/interpreters when it comes to their work in conflict zones need reconsidering and amendments. One of the urgent problems is the attitude to translators/interpreters from both sides of the conflict. It may cause ethical stress in translators/interpreters and at times leads to a threat to life as the identity of translators/interpreters is unidentified and anxious. National or ethnic characteristics often serve as the main means of translators/interpreters' identification as individuals and professionals. The professional level of translators/interpreters at war (it mainly concerns locally hired translators/interpreters) often becomes a reason for misunderstandings and serious ethical issues related to the adequacy, accuracy, and completeness of translation/interpreting. Translators/interpreters have a certain freedom to choose what and how to translate, which is why they may have a considerable impact on unfolding and constructing the narrative of war without other participants even noticing it. Modern scholars emphasize that under the conditions of armed conflict, such fundamental principles of ethical codes as neutrality and impartiality are almost neglected. Translators/interpreters at war are not simply language mediators but immediate participants in the conflict. Discrepancies between basic principles of professional ethics and real working conditions of translators/interpreters in armed conflict need thorough analysis and further improvement of the existing codes, making appropriate amendments along with strengthening the principle of accountability, outlining the limits of translators/interpreters' rights, including clear rules and regulations.

Keywords: ethical code of professional conduct, the role of translators/interpreters in the conflict zone, neutrality, impartiality, accuracy and completeness of translation, accountability.

Протягом останніх десятиліть у зв'язку із поширенням та посиленням інтенсивності збройних конфліктів та інших кризових ситуацій зростає увага науковців до ролі, яку відіграють перекладачі (усні та письмові) у висвітленні інформації щодо поточних подій, представленні позицій сторін, які залученні до конфлікту чи кризової ситуації тощо.

Діяльність перекладача в умовах війни значно відрізняється від роботи в мирний час, оскільки умови праці суттєво впливають на процес прийняття рішень, вибір відповідних стратегій, а також через етичні міркування та/чи обмеження, з якими перекладачі вимушено стикаються під час виконання своїх професійних обов'язків.

Попри певну кількість наукових праць, у яких дедалі частіше визнається зростання «видимості» перекладача, як усного так і письмового, в умовах військового конфлікту чи кризи (Бовт, 2022; Baker, 2010; Federici and Cadwell, 2018; Stahuljak, 2010; Todorova, 2016; Tryuk, 2022 та ін.), особливості роботи перекладача за таких обставин вимагають ретельного вивчення. Вони пов'язані з певними соціально-етичними дилемами та викликами, які впливають не лише на здійснення та результати професійної діяльності, а також на моральний та психічний стан особистості, а подекуди йдеться про фізичну безпеку перекладачів. Усе більше дослідників у сфері перекладу визнають, що етичний кодекс перекладача, коли йдеться про роботу в зонах військового конфлікту чи кризи, потребує перегляду і змін відповідно до ситуації, чим і зумовлена **актуальність цієї наукової праці**.

Важливим компонентом професійної компетенції перекладача є його професійна етика, яка відіграє важливу роль у здійсненні професійної діяльності. У численних етичних кодексах перекладача, які розроблені агенціями перекладу чи урядовими організаціями, до основних пунктів професійної етики відносять нейтральність позиції, точність та повноту перекладу, конфіденційність, об'єктивність, професійну придатність, самооцінку та самоосвіту, неупередженість, чіткість солових кордонів тощо. У певних кодексах йдеться також про непомітність, чесність у стосунках з клієнтами, професійну солідарність, пунктуальність (The Codes of Ethics of Interpreters and Translators).

Однак у сучасних наукових працях, що присвячені аналізу діяльності перекладачів в зонах військового конфлікту та кризи, та охоплюють війни і конфлікти кінця 20 ст. – початку 21 ст., автори переконливо доводять, що ті вимоги та правила, в тому числі й етичні, які висувуються до перекладачів у мирному житті, не завжди працюють, а часто і завдають шкоди перекладачам на війні чи в інших кризових ситуаціях. Серед найвідоміших сучасних досліджень варто згадати праці Mona Baker та Jerry Palmer, присвячені аналізу роботи перекладачів в Іраку (Baker, 2010; Palmer, 2007), Małgorzata Tryuk (Tryuk, 2022), Mila Dragovic-Drouet, Zrinka Stahuljak – щодо перекладацької діяльності під час війни в колишній Югославії (Dragovic-Drouet, 2007), Хорватії (Stahuljak, 2010), Т. А. Frail та Mihaela Tâlpaș – війна в Афганістані (Frail, 2016; Tâlpaș, 2016) та інші.

Мета нашої наукової розвідки – проаналізувати сучасні дослідження особливостей здійснення професійної діяльності перекладача (письмового та усного) в умовах військового конфлікту та кризи; виокремити основні сучасні виклики та дилеми, з якими стикаються перекладачі, що працюють за таких обставин; окреслити можливі шляхи покращення умов праці та етичних кодексів професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ситуаціях конфлікту чи кризи перекладачі є мовними посередниками між сторонами конфлікту або постраждалими та інституціями. Незважаючи на небезпеку, необхідність негайної реакції тощо, перекладачі виконують надзвичайно важливу функцію, вони забезпечують дотримання одного з фундаментальних прав людини – доступ до інформації та засобів комунікації безвідносно національних чи етнічних приналежностей, політичних вподобань, важкості конфлікту тощо (Federici, 2018). В ситуаціях конфлікту чи кризи етичні наслідки мовного посередництва виникають тоді, коли питання мови, вільного доступу до інформації і засобів комунікації ігноруються національними чи міжнародними інституціями (Tryuk, 2022).

За виняткових обставин війни чи кризи виклики, з якими стикаються перекладачі, не обмежуються власне мовними чи культурними. Це стосується також етичних суджень та вимагає переосмислення етики перекладу, що виходить далеко за межі прескриптивного характеру етичних кодексів професійної поведінки перекладача (Tryuk, 2022: 399). Під час висвітлення збройних конфліктів чи криз дуже мало уваги зазвичай надається мовному посередництву і ролі, яку відіграють перекладачі, та ставленню до перекладачів, які, як зазначають сучасні дослідники, є безпосередніми учасниками конфлікту, а не лише мовними посередниками (Baker, 2010). Отож, однією із соціально-етичних дилем в цьому ракурсі постає ставлення до перекладача з боку кожної із сторін конфлікту, імідж чи образ перекладача, створений представниками сторін конфлікту та наслідки, які з цього можуть випливати.

Як вітчизняні, так і зарубіжні науковці погоджуються, що перекладач є повноправним учасником комунікативного акту і тому він/вона не просто передає повідомлення, згенероване засобами однієї мови, використовуючи засоби іншої мови. Перекладачі значним чином впливають на результат комунікації не лише тим, що вони говорять, а тим, як вони це говорять (Терехова, 2018; Classen, 2012). Відповідно, як учасники конфлікту, вони часто стикаються з негативним ставленням до них з боку однієї із сторін конфлікту чи одразу обох.

Ідентичність перекладача, як зазначає Вінсенте Рафаел, є невизначеною і тривожною, оскільки його/її присутність може викликати як полегшення, так і підозру серед військових (Rafael, 2010). У ситуації військового конфлікту, особливо для тих, хто безпосередньо залучений до цієї ситуації, їх ідентичність майже цілком конструється і нав'язується іншими учасниками відповідно до потреб війни, мало залежить від власних дій чи переконань (Baker, 2010).

Часто у засобах масової інформації перекладачів зображають як жертв насильства чи байдужості з боку військових або політиків, які використовують їхні навички, але не надають їм жодного захисту та ставляться до них як до людей нижчого класу. Місцеві мешканці можуть ставитись до перекладачів як до жертв чи як до лиходіїв, як до друзів чи ворогів, подвійних агентів тощо. Національні чи етнічні характеристики часто слугують основними засобами ідентифікації перекладача як особистості і як професіонала. Мона Бейкер зауважує, що місцеві перекладачі, які працювали в Іраку та Афганістані під час військових дій, сприймалися не як «невинні посередники», що допомагали приносити демократію в ці країни, а як лиходії, добровільні учасники жадливіх злочинів (Baker, 2010: 209).

Наслідком описаної дилеми постає ще одна – довіра до перекладача з боку кожної із сторін конфлікту та наслідки для особистої безпеки перекладача. Залежно від того, з ким і для кого вони працюють, перекладачі вибудовують різні типи стосунків з різними клієнтами. Дослідження роботи перекладачів під час конфлікту в Іраку засвідчують, що перекладачі, які працювали з британськими та французькими журналістами, переважно отримували повну або майже повну довіру від них. Дані підтверджені проведеними інтерв'ю з самими журналістами (Palmer, 2007). Був навіть вигаданий термін *fixers*, який зараз широко застосовується стосовно перекладачів, що працюють на війні, особливо із засобами масової інформації, оскільки ці люди здійснюють не лише переклад як свою безпосередню професійну діяльність, а виконують різноманітні інші завдання, якщо потрібно щось вирішити чи владнати для журналістів (Palmer, 2007).

Однак, такі стосунки – радше виняток, а не норма. Коли йдеться про ставлення військових чи політиків до перекладачів, які працюють на війні, особливо якщо вони є місцевими жителями, яких найняли на роботу, або ж які етнічно належать до групи, що умовно називають «вони», то таких працівників не вважають вартими довіри і надійними співрозмовниками. Американські військові в Афганістані вважали їх необхідним злом, з яким потрібно миритись, і навіть американські перекладачі, що мали афганське походження, часто не сприймалися за «своїх» через те, що були надто очевидно «інакшими» (Baker, 2010). Таким чином, проблема довіри/недовіри до перекладачів на війні дуже тісно пов'язана із взаємовиключними категоріями, які є визначальними для будь-якого конфлікту, – МИ і ВОНИ. Військові зазвичай намагаються наймати перекладачів одного рангу чи однієї етнічної групи з ними, оскільки людина іноземного походження апіорі вважається не вартою довіри, що призводить до стресу, етичного стресу, який відчувають ті, хто змушений працювати за таких обставин.

Серед наслідків проблеми довіри до перекладачів на війні, особливо коли йдеться про представників тієї ж етнічної групи, що і противник, варто зауважити те, що за діяльністю таких перекладачів уважно стежать і часто перевіряють, як це було, скажімо, під час Другої світової війни з перекладачами – американцями японського походження (Takeda, 2009). Очевидно, що такі умови праці були фактором, що призводив до етичного стресу, який чинив значний негативний вплив на сприйняття перекладачами власної ідентичності, які оцінювались передусім за етнічними чи національними характеристиками безвідносно їх професійних якостей. Численні дослідники, проте, зазначають, що війна лише висвітлює і підкреслює ці дилеми. Вони є характерними для суспільства загалом (Baker, 2010: 213).

Серйозні проблеми, включно з етичними, виникають в ситуаціях, коли в зоні військового конфлікту працюють не професійні перекладачі, а місцеві мешканці, залучені до перекладацької діяльності, які не є професіоналами. Причини таких рішень можуть бути різними – необхідність негайного реагування на ситуацію, нестача професіоналів, першочергово – володіння рідною мовою і принаймні достатній рівень володіння іноземною мовою.

Як зазначає Йоланда Морено Белло, місцеві непрофесійні перекладачі подекуди випрацьовують власний етичний кодекс, відповідно до потреб поточної військової ситуації, не маючи жодного уявлення про професійні етичні кодекси перекладача (Moreno Bello, 2014). Дослідниця вважає, такі стратегії часто є виправданими, оскільки більше відповідають потребам воєнного часу. Окрім того, на її думку, непрофесійні перекладачі є гнучкішими, адже не настільки обмежені правилами, прописаними в етичних кодексах, і тому легше пристосовуються до вимог поточного стану.

Проте, не всі науковці погоджуються з нею, вказуючи на низку проблем та соціально-етичних дилем, коли йдеться про залучення непрофесіоналів до перекладацької діяльності (див. Palmer, 2007; Tryuk, 2022 та ін.). По-перше, місцеві перекладачі є членами місцевої общини і, відповідно, розділяють ті самі вірування, цінності, сприйняття світу, чи принаймні добре обізнані з ними. Тому, свідомо чи несвідомо, у своєму варіанті розповіді про війну вони будуть покликатися на них.

По-друге, рівень володіння мовою та відсутність професійних навичок. Подекуди місцеві перекладачі, які надають послуги військовим, політикам, журналістам чи гуманітарним місіям, мають не більше ніж базовий володіння іноземною мовою, не кажучи про спеціальні навички чи досвід перекладу. Виникає питання, наскільки їм можна довіряти щодо адекватності, точності і повноти перекладу, які є одними з головних пунктів професійних етичних кодексів, наскільки точно і адекватно вони можуть передати відтінки і нюанси значень, життєво важливих для правильного розуміння та відтворення напруженого контексту будь-якого конфлікту, якщо їх лінгвістична компетенція та досвід перекладацької діяльності доволі обмежені.

Таким чином, точність та повнота перекладу як один із ключових пунктів етичного кодексу перекладача стають серйозною проблемою, що часто пов'язана із соціально-етичними дилемами, з якими стикаються (непрофесійні) місцеві перекладачі в зоні військового конфлікту. Незважаючи на вищеприписаний брак довіри до місцевих перекладачів, вони мають помітний вплив на те, як війна описується та презентується. Парадоксально, проте вони часто отримують значний ступінь свободи у тому, як виконувати свої обов'язки та конструювати власне переклад для своїх клієнтів чи роботодавців.

Джеррі Палмер, який досліджував роботу місцевих перекладачів в Іраку, зауважує, що часто здійснений переклад радше нагадував суміш речюме чи короткого викладу основного змісту повідомлення та інтерпретації, ніж дослівний переклад, як це мало б бути (Palmer, 2007: 19). Дослідник зазначає, що таке ставлення спостерігалось як в процесі здійснення усного, так і письмового перекладу. Перекладачам, як усним, так і письмовим, надавалась свобода вибору стосовно того, що саме і як вони мають відтворити, перекладаючи висловлення інших людей. Вони часто давали журналістам короткий виклад змісту сказаного так, як вони це розуміли чи хотіли представити, не намагаючись перекладати якнайближче до змісту повідомлення, оскільки не відчували себе зобов'язаними це робити. Очевидно, що вибір щодо того, що відтворити і що пропустити – це завжди дилема, з якою стикаються місцеві перекладачі.

Таким чином, як стверджує Мона Бейкер, спосіб виконання професійних обов'язків – власне перекладу – у зоні військового конфлікту може мати серйозні наслідки. Перекладачі мають значні повноваження як оповідачі війни і можуть впливати на розгортання та конструювання нарративу війни часто абсолютно непомітно для інших учасників (Baker, 2010: 214), використовуючи різні способи так званого фільтрування – *gatekeeping*. Місцеві перекладачі, які працюють з журналістами, часто отримують можливість відбирати людей для інтерв'ю і самі приймають рішення, кого включити, кого виключити зі списків, таким чином впливаючи на те, як і під яким кутом зору буде подано інформацію. Ті, які працюють з постраждалими чи жертвами, мають можливість запобігти тому, щоб інформація від постраждалих узагалі була оприлюднена, не надаючи їм можливості висловитись (Palmer, 2007). У такий спосіб, точність перекладу та надійність як одні із важливих пунктів етичного кодексу перекладача абсолютно нівелюються.

В усіх кодексах професійної етики перекладача нейтральність та неупередженість вважаються основоположними пунктами. Проте дослідники перекладацької діяльності в зонах військового конфлікту наголошують на тому, що існуючі кодекси та професійні стандарти не можуть охоплювати всі аспекти, виміри, обмеження та очікування нейтральності від перекладачів під час збройного протистояння. Вивчення різних історичних періодів та різних місцевостей, де відбувались конфлікти, переконливо доводить, що на концептуальному рівні, принципи нейтральності, довіри, відданості та ідентичності мовних посередників, професіоналів чи місцевих непрофесійних перекладачів, повинні переглядатись відповідно до ситуації, що змінюється (Rafael, 2010; Tryuk, 2022).

Навіть більше, у багатьох працях, присвячених аналізу роботи перекладачів в зонах конфлікту, переклад описаний як засіб влади і маніпуляції, де немає місця нейтральності перекладача (Rafael, 2009; Stahuljak, 2010). Невідповідність між принципами нейтральності, об'єктивності, неупередженості чи надійності, які є основними пунктами професійних етичних кодексів, та реальною роботою перекладача в зонах конфлікту визнається багатьма науковцями та є предметом як теоретичного, так і емпіричного вивчення. Невидимість перекладача як принцип етичної професійної поведінки в умовах війни не спрацьовує. Численні дослідники визнають видимість перекладача та описують конкретні приклади її прояву та наслідки (Todorova, 2016; Tryuk, 2022).

Як зазначалось вище, в умовах війни перекладачі отримують значну свободу вибирати що і як перекладати, кому і коли надавати слово, втручаються в перебіг комунікації, виносять судження щодо певних заяв тощо (Stahuljak, 2010). Вибірковість у процесі здійснення професійної діяльності може бути наслідком певних ідеологічних установок, вірувань тощо. Очевидно, що про нейтральність, яка передбачає утримання від того, щоб приймати будь-який бік у конфлікті, в таких контекстах не може йти. Перекладач завжди або на чийомусь боці, або сам є стороною конфлікту. У своєму дослідженні щодо нейтральності військових перекладачів Пекка Снелман зауважує, що перекладачі – живі люди, які піддаються впливу особистих, соціальних та інституційних факторів і чия нейтральність формується іншими учасниками процесу (Snellman, 2016).

Чимало дослідників, які вивчають етичні проблеми під час здійснення перекладу (усного та письмового) в умовах збройного конфлікту, зазначають, що мовним посередникам варто переосмислити ідею власне соціальної та політичної нейтральності. Вони вказують на те, що такого поняття як нейтральний переклад не існує, оскільки всі переклади відображають інтелектуальне залучення, ідеологічний вибір, лексичний відбір чи комунікаційну орієнтованість перекладача. В такому розумінні, під час війни усний і письмовий переклади є першочергово і винятково етичною професією (Tryuk, 2022).

Вчені стверджують, що етичні норми нейтральності та неупередженості, зафіксовані у численних етичних кодексах і включені у програми підготовки перекладачів, часто викликають відчуття незручності та дезорієнтації. Наголошується, що етика нейтральності та неупередженості часто засліплює перекладача і він/вона не усвідомлюють наслідків своїх дій. В таких ситуаціях єдиною етично допустимою поведінкою перекладача може вважатись лише прийняття власної відповідальності (*accountability*), яку пропонують включити в етичні кодекси професійної поведінки перекладачів в умовах конфлікту. *Accountability* означає, що вони дедалі частіше несуть відповідальність за наслідки їхньої поведінки і через це повинні ретельно обдумувати, яким чином їх власні рішення – як текстові, так і нетекстові – можуть вплинути на життя інших (Baker, 2010).

Після воєн кінця 20-го – початку 21-го ст. в Іраку, Афганістані, на Балканах тощо у дослідженнях роботи перекладача в умовах збройного протистояння з'являється нова точка зору на роль перекладача. Науковці зауважують, що часто результати мовного посередництва можуть бути буквально справою життя і смерті. Наслідки дій перекладача можуть створювати небезпеку не лише для інших, а й для самих себе.

Як зазначалось вище, ідентичність перекладачів є нечіткою, їх роль подекуди – доволі розмитою, і це створює певні особисті ризики. Вони щоденно піддаються небезпеці, не мають особистого захисту чи гарантій щодо професійного майбутнього після війни або конфлікту. В умовах збройних протистоянь багато мовних посередників померло чи було поранено під час роботи з «іншою» стороною (Tryuk, 2022). Тому питання захисту перекладачів протягом і після війни та в зонах конфлікту постає надзвичайно гостро.

Як результат співпраці трьох провідних інституцій у галузі перекладу – *The International Association of Conference Interpreters (AIIC)*, *The Red T*, *The FIT International Federation of Translators* – у 2012 році було розроблено Посібник для цивільних перекладачів та користувачів їх послуг у зоні конфлікту (*Conflict Zone Field Guide for Civilian Translators/Interpreters and Users of Their Services*). У цьому посібнику окреслено основні права і обов'язки, разом з найкращими практиками, які ці інституції рекомендують для застосування усними та письмовими перекладачами, що працюють як мовні посередники або журналісти в умовах конфлікту та кризи для медіа, неурядових та інших організацій. Рекомендації ґрунтуються на етичних проблемних питаннях, таких як неупередженість, конфіденційність та точність перекладу. Посібник також пропонує поради щодо роботи з перекладачами, ставлення до них, комунікації з ними, перевірки та контролю їх діяльності. Наголошується на визначенні ролі перекладача, розумінні обмежень, які створюються при виконанні роботи, та окресленні прийнятних умов праці. Також посібник містить рекомендації, як потрібно поважати, захищати і підтримувати перекладачів під час війни. Вважається, що принаймні значна кількість з них не скоїла нічого злочинного і тому заслуговує на солідарність безвідносно того, на яку партію чи сторону конфлікту вони працюють (Tryuk, 2022).

Однак на практиці ці рекомендації не часто застосовуються. Ще гостріше проблема постає з професійною підготовкою перекладачів, яка переважно відбувається за традиційними методиками. Сучасні дослідники наголошують, що існують етичні дилеми між ідеологією і впровадженням професійних положень перекладацької діяльності, таких як точність та повнота перекладу, неупередженість та конфіденційність. Тому необхідні нові етичні кодекси, які б могли захистити перекладачів і допомагати їм надавати якісні послуги. Також підкреслюється загальна недостатність професійної підготовки і, що найголовніше, відсутність психологічного консультування для перекладачів, які працюють в умовах конфлікту та кризи (Baker, 2020; Moreno bello, 2014; Rafael, 2009; Tryuk, 2022).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Ці та інші схожі проблеми постануть і в Україні, оскільки, починаючи з 2014 року до тепер, під час повномасштабного вторгнення, перекладачі (військові і цивільні) стикаються з усіма описаними вище труднощами і дилемами. Вони не усвідомлюють меж власних повноважень і не мають чітких правил чи настанов, як потрібно діяти в певних ситуаціях.

Нові етичні кодекси повинні бути розроблені, враховуючи дані, що були отримані через інтерв'ю та опитування, проведених серед перекладачів на війні та військових і цивільних, які користувались їх послугами. Вони повинні задовільняти специфічні потреби перекладачів в зонах конфлікту і надавати чіткі інструкції, як впоратись з власне лінгвальними труднощами при виконанні професійних обов'язків, а також окреслювати їх права та відповідальність.

Одним із важливих завдань нового кодексу є допомога перекладачам при здійсненні вибору між тим, чи брати активну участь в комунікації, чи залишатись вірними змісту повідомлення і залишатись нейтральними. У цьому кодексі необхідно підкреслити питання захисту, особливої підготовки, яка б включала навчання з питань безпеки та надзвичайних ситуацій, та щодо відповідальності і обов'язків перекладача стосовно етичних міркувань нейтральності, конфіденційності та точності перекладу.

Дослідники у цій галузі повинні першочергово визначити саме поняття нейтральності, яке було б необхідне для забезпечення базового захисту від категоричного отождолення з окремими сторонами конфлікту, таким чином зменшуючи тягар етичних дилем, з якими стикаються мовні посередники. Не викликає сумніву, що усні та письмові перекладачі на війні є не просто посередниками, а відповідальними учасниками, які повинні бути впевнені, що те, що вони роблять, є професійно та етично відповідним до конкретного соціо-культурного контексту, та усвідомлювати наслідки етичних дилем, з якими вони стикаються. Усі ці міркування повинні бути взяті до уваги при удосконаленні програм підготовки перекладачів для роботи в зонах конфлікту і кризи та при розробці оновлених етичних кодексів професійної поведінки перекладачів в умовах конфлікту і кризи.

Література:

1. Бовт А. Ю. Роль перекладача як транслятора культури миру. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2(104), 2022. С. 28–38.
2. Терехова С. І. Поліпарадигмальна методологічна основа сучасних лінгвістичних досліджень координат комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 2018. Вип. 32(1). С. 244–246.
3. Baker, M. Interpreters and Translators in War Zone: Narrated and Narrators. *The Translator* 16, no. 2, 2010. P. 197–222.
4. Classen, A. Translation as the Catalyst of Cultural Transfer. *Humanities*, 1(1), 2012. P. 72–79.
5. Code of Ethics. *American Translators Association*. URL: <https://www.atanet.org/about-us/code-of-ethics/>
6. Code of Ethics for Translating and Interpreting Professionals. URL: <https://www.belinktrans.info/language/code-of-ethics-for-translating-interpreting-professionals>
7. Code of Ethics for Translators and Interpreters. URL: <https://lingohaus.com/en/useful/code-of-ethics-for-translators-and-interpreters>
8. Dragovic-Drouet, M. The Practice of Translation and Interpreting during the Conflicts in the Former Yugoslavia (1991-1999) *Translating and Interpreting Conflict*. Amsterdam, NY: Rodopi, 2007. P. 29–40.
9. Federici, F. M., Cadwell, P. Training Citizen Translators: Design and Delivery of Bespoke Training on the Fundamentals of Translation for New Zealand Red Cross. *Translation Spaces* 7, no 1, 2018. P. 23–43.
10. Frail, T. A. The Tragic Fate of the Afgan Interpreters the US Left Behind. *Smithsonian Magazine*, November, 2016. URL: <https://www.smithsonianmag.com/history/tragic-fate-afgan-interpreters-left-behind-180960785/>
11. Moreno Bello, Yo. The War Interpreter: Needs and Challenges if Interpreting in Conflict Zones. *(Re)considerando éticas ideología en situaciones de conflict. (Re)visiting Ethics and Ideology in Situation of Conflict*. Alcalá: Universidad de Alcalá. Servicio de Publicaciones, 2014. P. 65 – 71.
12. Palmer, J. Interpreting and Translation for Western media in Iraq. *Translating and Interpreting Conflict*. Amsterdam & New York: Rodopi, 2007. P. 13–28.
13. Rafael, V. Translation in Wartime. *Critical Readings in Translation Studies*. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2010. P. 383–390.
14. Snellman, P. Constraints on and Dimensions of Military Neutrality. *Linguistica Antverpiensia. New Series: Themes in Translation Studies* 15, 2016. P. 260 – 281.
15. Stahuljak, Z. War, Translation, Translationalism: Interpreters in and of the War (Croatia 1991-1992). *Critical Readings in Translation Studies*. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2010. P. 391–414.
16. Takeda, K. War and Interpreters. *Across Languages and Cultures* 10(1), 2009. P. 49–62.
17. Talpas, M. Words Cut Two Ways: An Overview of the Situation of Afgan Interpreters at the beginning of the 21st Century. *Linguistica Antverpiensia, New Series: Themes in Translation Studies* 15, 2016. P. 241–159.
18. The Code of Ethics of Interpreters and Translators Employed by the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. URL: <https://www.tradulex.com/Regles/ethICTFY.htm>
19. Todorova, M. (2016). Interpreting Conflict Mediation in Kosovo and Macedonia. *Linguistica Antverpiensia New Series: Themes in Translation Studies* 15, 2016. P. 227–240.
20. Translator Code of Ethics. URL: https://multi-languages.com/translations-shtml/translators_ethics-shtml/
21. Tryuk, M. Translating and Interpreting in Conflict and Crisis. *The Routledge Handbook of Translation and Ethics*, 2022. P. 398–414.

References:

1. Baker, M. (2010). Interpreters and Translators in War Zone: Narrated and Narrators. *The Translator* 16, no. 2: 197-222.
2. Bovt, A. Yu. (2022). Rol Perekladacha iak Transliatora Kultury Myru. [The Role of a Translator as a Transmitter of a Culture of Peace]. *Dykhovnist Osobystosti: Metodolohiia, Teoriia i Praktyka*, 2(104): 28–38.
3. Classen, A. (2012). Translation as the Catalyst of Cultural Transfer. *Humanities*, 1(1): 72–79.
4. Code of Ethics. *American Translators Association*. URL: <https://www.atanet.org/about-us/code-of-ethics/>
5. Code of Ethics for Translating and Interpreting Professionals. URL: <https://www.belinktrans.info/language/code-of-ethics-for-translating-interpreting-professionals>
6. Code of Ethics for Translators and Interpreters. URL: <https://lingohaus.com/en/useful/code-of-ethics-for-translators-and-interpreters>
7. Dragovic-Drouet, M. (2007). The Practice of Translation and Interpreting during the Conflicts in the Former Yugoslavia (1991-1999) *Translating and Interpreting Conflict*. Amsterdam, NY: Rodopi: 29–40.
8. Federici, F. M., Cadwell, P. (2018). Training Citizen Translators: Design and Delivery of Bespoke Training on the Fundamentals of Translation for New Zealand Red Cross. *Translation Spaces* 7, no 1: 23–43.
9. Frail, T. A. (2016). The Tragic Fate of the Afgan Interpreters the US Left Behind. *Smithsonian Magazine*, November. URL: <https://www.smithsonianmag.com/history/tragic-fate-afgan-interpreters-left-behind-180960785/>
10. Moreno Bello, Yo. (2014). The War Interpreter: Needs and Challenges if Interpreting in Conflict Zones. *(Re)considerando éticas ideología en situaciones de conflict. (Re)visiting Ethics and Ideology in Situation of Conflict*. Alcalá: Universidad de Alcalá. Servicio de Publicaciones: 65 – 71.
11. Palmer, J. (2007). Interpreting and Translation for Western media in Iraq. *Translating and Interpreting Conflict*. Amsterdam & New York: Rodopi: 13–28.
12. Rafael, V. (2010). Translation in Wartime. *Critical Readings in Translation Studies*. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group: 383–390.

13. Snellman, P. (2016). Constraints on and Dimensions of Military Neutrality. *Linguistica Antverpiensia. New Series: Themes on Translation Studies* 15: 260–281.
14. Stahuljak, Z. (2010). War, Translation, Translationalism: Interpreters in and of the War (Croatia 1991-1992). *Critical Readings in Translation Studies*. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group: 391–414.
15. Takeda, K. (2009). War and Interpreters. *Across Languages and Cultures* 10(1): 49–62.
16. Talpas, M. (2016). Words Cut Two Ways: An Overview of the Situation of Afghan Interpreters at the beginning of the 21st Century. *Linguistica Antverpiensia, New Series: Themes in Translation Studies* 15: 241–159.
17. Terekhova, S. I. (2018). Poliparadyhmalna metodolohichna osnova suchasnykh linhvistychnykh doslidzen koordynat komunikatsii [Polyparadigm Methodological Basis of Modern Linguistic Studies of Communication Coordinates]. *Naukovyi Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu. Seriya: Filolohiia*, Vyp. 32(1). S. 244–246.
18. The Code of Ethics of Interpreters and Translators Employed by the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. URL: <https://www.tradulex.com/Regles/ethICTFY.htm>
19. Todorova, M. (2016). Interpreting Conflict Mediation in Kosovo and Macedonia. *Linguistica Antverpiensia New Series: Themes in Translation Studies* 15: 227–40.
20. Translator Code of Ethics. URL: https://multi-languages.com/translations-shtml/translators_ethics-shtml/
21. Tryuk, M. (2022). Translating and Interpreting in Conflict and Crisis. *The Routledge Handbook of Translation and Ethics*: 398–414.